

**NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV**

Dědictví a současnost

Významné akce obnovy a nálezy památkové péče v Jihomoravském kraji

Zámek Hajany

Hlavní a boční záměcké křídlo od západu, současný stav (2013)

Hlavní záměcké průčelí, současný stav (2013)

Historická pohlednice hlavního záměckého průčelí (kol. 1910, ze sbírky Mgr. Tomáše Sedláčka)

Areál zámku na indikační skice Stablinního katastru (1825)

Areál zámku v Hajanech patří mezi nejzajímavější stavby Jihomoravského kraje, které dosud nejsou prohlášené kulturními památkami. Ve druhé polovině roku 2013 proběhl důkladný stavebně-historický průzkum, který významně prohloubil naše znalosti o této stavbě.

Hajany vlastnily již od středověku starobrněnské cisterciácké, které zde provozovaly dvůr. Na základech dvora byl nejspíše po roce 1714 postaven patrový zámek (největší hlavní východní křídlo) pro nového majitele Hanse Baptistu Kaschnitze von Weinberg. V průběhu 18. století se budova za Hájků z Waldstätten dále rozrostla o západní křídlo a hospodářské zázemí. Důležitou etapou pro celé panství je prodej Hajan nově etablovanému šlechtici Matyášovi Smetanovi v roce 1790. Smetanové se zaměřili především na ekonomický rozvoj své državy. Vyjma hospodářských budov (které navrhoval pozdní barokní stavitel Matyáš Jednuška) nechali postavit i průmyslové provozy – například první továrnu na ocel na Moravě, ale i lihovar. Současnou podobu zámku vtiskli až Mitrovští a rod d'Harmoncourt-Unverzagt po roce 1857. Alianční erb těchto rodů doplněný o jejich rodová hesla zdobí vrcholovou atiku hlavního záměckého průčelí. Poslední šlechtičtí majitelé, Deymové ze Stříteže, se již omezili pouze na parkové úpravy okolí zámku. Válečné události 40. let 20. století se podepsaly na hospodářském zázemí objektu. Vyhořela například octárna, ve které byla uložena část záměckého archivu. Po roce 1945 byl zámek konfiskován a po mnoha plánech na pozdější využití (například jako ústav pro epileptické děti) nakonec připadl místnímu zemědělskému družstvu, které ho nechalo přestavět na bytové jednotky. V současnosti je většina zámku navrátna rodině posledních majitelů, soudní spory však stále nejsou u konce.

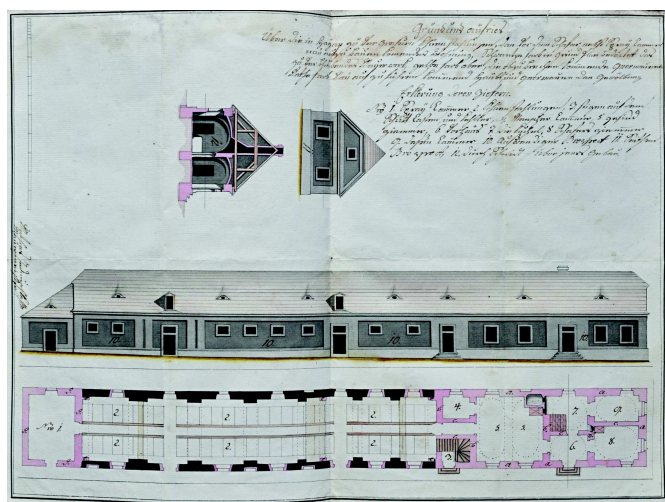
S druhou polovinou 20. století je spojena degradace celého areálu, která se projevila především v havarijním stavu exteriérových omítek a krovů. Vnitřní dispozice byla porušena množstvím druhotných, naštěstí však reverzibilních příček. Zámek si přesto zachoval celou řadu hodnotných prvků. Celé přízemí je sklenuté systémem pozdně barokních kleneb, v hospodářském křídle je dochován fragment dlažby z přelomu 18. a 19. století. Patro, sloužící původně jako hlavní reprezentační prostor s velkým sálem se vstupem na balkon, si zachovalo klasicistní dřevěné podlahy. V zámku se rovněž nachází celá řada klasicistních dveří a oken, a to včetně autentického kovární. Nad hlavní a boční záměckou budovou je cenný mansardový krov, který byl zbudován v několika fázích probíhajících po většinu 18. a 19. století.

Od 20. let minulého století byl areál hajanského zámku v hledáčku památkové péče. Několik stran rukopisných poznámek od Eugena Dostála je uloženo v archivu brněnského Národního památkového ústavu. Z Dostálova popisu vyplývá, že na zámku byla uchováвана řada uměleckých děl vázících se k rodu Deymů, ale i k dalším rodům držících panství před nimi. Po revizi památkového fondu dané zákonem z roku 1958 zámek není prohlášen za kulturní památku.

Hajanský zámek je zajímavou venkovskou stavbou, která na první pohled neslibuje mnoho památkových hodnot. Opak je však pravdou. Ve své hmotě je hlavní záměcká budova barokní stavbou upravenou v 19. století. Areál zámku je doplněn o osově umístěnou hodinovou věž, zeleň s dosud patrnou parkovou úpravou (zídky, terasy, schodiště a kašna) a o památkově chráněnou rodinnou hrobku rodu d'Harmoncourt-Unverzagt umístěnou západně od areálu. Zámek je cenným příkladem nenáročného šlechtického stavby, která po celou dobu své existence sloužila k obytným účelům svých majitelů. Architektura poslední přestavby zámku je ojedinělým příkladem venkovské realizace stojící na pomezí pozdního klasicismu a raného historismu v okolí Brna. Stavba má nenahraditelnou roli v zástavbě obce. Hlavní záměcká osa (průčelí zámku a vjezd do dvora zakončeného hodinovou věží) tvoří přirozené pokračování hlavní pohledové osy celých Hajan.

Případná rekonstrukce objektu by se měla zaměřit především na rehabilitaci poškozených exteriérů a obnovu původní dispozice interiéru. Řada autentických okenních a dveřních výplní může posloužit jako vzor pro obnovu těchto prvků v celém zámku. Kardinální je rovněž oprava krovu a narušené střešní krytiny. Neutěšený stav okolí zámku je nutné řešit výraznou úpravou zeleně a obnovou posledních zahradnických úprav ve formě živých plotů, růžových záhonů a cihelných teras, zídek a schůdků. Po tyto úpravy je možné využít dochovaných historických fotografií. Po všech těchto zákrocích bude hajanský zámek opět chloubou obce.

Autortextu:
Mgr. Matěj Kruntorád

Matyáš Jednuška, plán na přestavbu kravina, datován 1.3. 1792, Moravský zemský archiv (F 268, kart. 17, inv. č. 228)

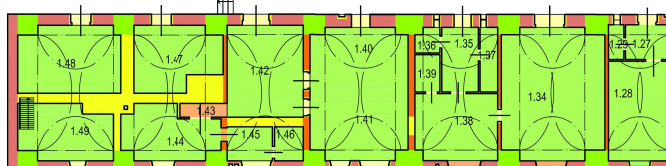
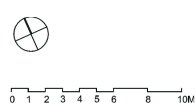
Korunní římsa barokní fáze hlavního křídla, pohled z půdy bočního křídla, současný stav (2014)

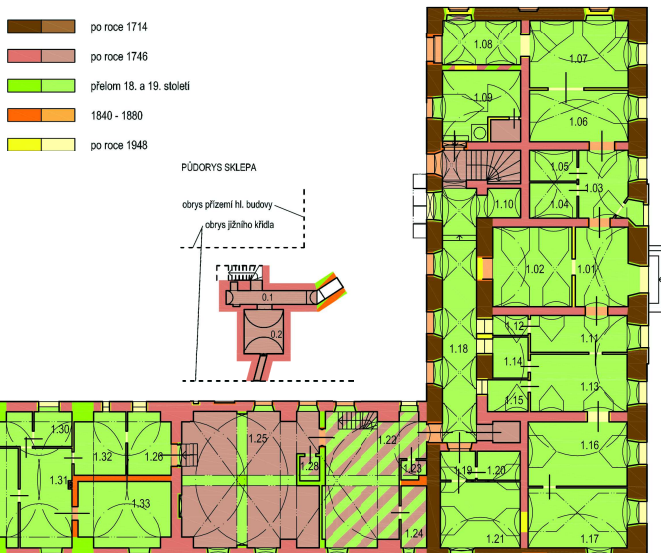
Chodba v přízemí hlavní budovy, současný stav (2013)

Schodiště do patra hlavní budovy, pohled do přízemí, současný stav (2013)

Půdorys přízemí zámku s vyznačenými stavebními etapami (vypracovala Ing. arch. Bohdana Procházková)

HAJANY - ZÁMEK, PŘÍZEMÍ A SKLEP. ETAPY STAVEBNÍHO VÝVOJE

Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Brně
nám. Svobody 8, 601 54 Brno